

A hétköznapi misztika felé

LUKÁCS LÁSZLÓ

1936-ban született Budapesten. Piarista szerzetes, teológus.

A misztika sokáig sejtelmes, távoli valóságnak tűnt még a hívő keresztények szemében is. Évszázadokon át uralkodott az a meggyőződés, hogy az átlagember (értsd: átlaghívó) feladata az aszkézis gyakorlása; a misztikus élmény csak egyes kiválasztott lelkeknek, a szenteknek adatik meg, erre törekedni felfuvalkodottság lenne. Jól mutatja ezt a 20. század elejének klasszikussá, a pap- és szerzetesnövendékek számára sokfelé kötelező olvasmánnyá vált tankönyve, Adolphe Tanquerey: *A tökéletes élet* című műve, amely világosan két részre tagolódik: *Aszkétika és misztika*. A tökéletességre törekvés minden hívő keresztény számára kötelező, kinek-kinek a saját életállapota szerint — papként, szerzetesként, a világban élő hívőként. Ez azonban Tanquerey szerint mégis három eltérő utat jelent: a „kezdők”, a „haladók” és a „tökéletesek” útját. E harmadik útról írja: „Itt a tökéletesek járnak, akiknek csak egy gondjuk van: egyesülni Istennel és benne találni meg minden gyönyörőségüket”.¹ Ki meri elmondani magáról, hogy már a tökéletesek útján jár: úgy egyesült Istennel, hogy már minden gyönyörőségét benne találja meg? Az életszentség útján járók élete tanúsítja, hogy minél többet sejtenek meg Isten szeretetéből, annál jobban átélnek saját bűnösségüket; minél világosabban látják Isten szentségét, annál jobban fájlalják azt, hogy még mennyire távol vannak tőle.

¹Adolphe Tanquerey: *A tökéletes élet*. (Ford. Czumbel Lajos.) Desclée, Paris, 1932; faksimile kiadás: Salvatoris, Tatabánya, 2000, 227.

A misztika fogalma azonban jelentős átalakuláson ment át az utóbbi évtizedekben, több irányban is. A II. Vatikáni zsinat a *Lumen gentium* dogmatikus konstitúcióban részletesen foglalkozik „az életszentségre szóló egyetemes meghívással az egyházban”: „Minden rendű és állapotú Krisztus-hívó meghívást kap a keresztény élet teljességére és a szeretet tökéletességére. (...) A különböző életformákban és hivatásokban ugyanazt a szentséget munkálja mindenki, akiket Isten Lelke vezérel. (...) Mindegyiküknek — saját adományaik és kegyelmeik szerint — tétovázás nélkül kell járnia az élő hit útján, mely felébreszti a reményt, és a szeretet által tevékeny” (LG 40–41).

A *Katolikus Egyház Katekizmusa* pedig így ír erről a zsinat szellemében: „a lelki fejlődés célja a Krisztussal való bensőséges egyesülés”. A szöveg ezt „misztikusnak” nevezi, mert a hívő „a szentségek — a szent misztériumok — közvetítésével részesül Krisztus misztériumában és benne a Szentháromság misztériumában”. Isten mindnyájunkat hív e benső egyesülésre (KEK 2014). A misztikus élet tehát nem egyesek kiváltsága — hanem minden keresztény ajándéka és feladata, akkor is, ha nem részesednek „különleges kegyelmekben és rendkívüli jelekben”.

Karl Rahner a keresztény életnek ezt a megújult — és az egyházatyák korára visszamenő — szemléletét egy szállóigévé vált mondatban foglalta össze: „A jövő kereszténye vagy misztikus lesz, vagy nem lesz keresztény”. Az elmúlt évtizedekben a spirituális teológia valóban ebben az irányban próbálta megrajzolni a Krisztus-követés útját, és ebben a szellemben születtek írások a keresztény élet lélegzetvételéről, az imádságról is. Főleg a múlt század két híres teológusának, Karl Rahnernek és Hans Urs von Balthasarnak köszönhető annak hangsúlyozása, hogy a teológia, azon belül kiemelten a dogmatika, nem maradhat száraz fogalmak és tételek összessége, hideg racionalitással, bár hívő ésszel felépített rendszer. A hiteles teológiának az élő hithez kell elvezetnie, az Istennel való személyes kapcsolat elmélyüléséhez; szemléletes hasonlatukkal: imádságos, „térdelő teológiává” kell lennie. A kifejezést kitégíthatjuk: a keresztények életének — minden megnyilvánulásukban — „imádságos”, „térdelő” életnek kell lennie.

Az elmélyült, Istenbe feledkező imádság, a benső vagy a szemlélődő ima azonban az esetek többségében nem kapcsolódik rendkívüli jelenségekhez. A misztikát tanulmányozó egyik legjelentősebb kortárs teológus, Josef Sudbrack ezt világosan megfogalmazza: „A misztikus a szó pontos értelmében nem feltétlenül eksztatikus jelenségeket élt meg, természetfeletti látomásokban részesült, és passzívan átengedte magát ennek az isteni tevékenységnek. A misztikus sokkal inkább az az ember, aki tartósan vagy átmenetileg felébresztette és kifejlesztette magában az Istennel való élet tudatát. A misztikus az az ember, akinek hitét a szeretet áttetszővé tette.”² Ezt a szemléletet jól érzékelteti Avilai Szent Teréznek bizonyára sokakat meglepő mondása: „Nem még egy újabb szent apácára van szükségem, hanem egy olyan apácára, aki hajlandó kipucolni a végét”. Kalkuttai Szent Teréz pedig nem győzte mondogatni, hogy „kis dolgokat kell tenni — nagy szeretettel”.

A „hétköznapi misztika” napjaink örvendetesen terjedő lelkeségi irányzatává lett. A keresztény lelkiélettel és az imádsággal foglalkozó könyvek sokasága hívja föl erre a figyelmet. Az utóbbi évtizedekben született könyvtármyi irodalomból csak egyetlen szerző gondolataira hivatkoznék. Ruth Burrows kármelita szerzetesnővér, Avilai Szent Teréz és Keresztes Szent János egyik legkiválóbb ismerője a mai korra alkalmazva próbálja összefoglalni tanításuk lényegét. Arra keresi a választ, hogy a misztika „mit jelent ma és ‘hogyan működik’ a hétköznapi emberek életében”.³ Szemléletesen fejt ki álláspontját: „Mindabból, amit olvastam, magától értetődőnek tűnt, hogy aki nem kapta meg a misztikus kegyelmeket, az másodrendű polgár, másodosztályú jeggyel”. Imádságos elmékedései nyomán ráébredt arra, hogy „ebbe az egyetlenbe valahol nagy hiba csúszott, egy óriási félreértés”. „A misztika szíve Jézus”, mondja, s azt keresi, „mit mutat nekünk a Szentlélek ma Jézusból”. Majd ezt a szinte valóságértelmenek ható kijelentést kockáztatja meg: „A misztikus élet csodálatos kibontakozására számíthatunk, amennyiben megértjük és kiaknázzuk a már meglévő feltételeket. Hiszen mi más lenne a misztikus élet, ha nem maga Isten, aki (...) azért teremtett bennünket, hogy osztozzunk istenségében. (...) Részünkről

²Josef Sudbrack:
*Mystik. Sinnsuche
und die Erfahrung
des Absoluten.* Primus,
Darmstadt, 2002, 17.

³Ruth Burrows:
*Útmutató
a misztikus imához.*
(Ford. Szigeti-Cseke
Zsuzsa.) Sarutlan
Kármelita Nővérek,
Magyarszék, 2014, 12.

ennek az az előfeltétele, hogy elfogadjuk szegénységünket, a rászorultságot, a tehetetlenséget, és mélységesen tudatában legyünk annak, hogy szükségünk van Jézusra, a mi szabadítónkra, mert csak ő vezetheti el az embert Istenhez, ő a mi szentségünk.”⁴

⁴Uo. 20.

A misztikus élmény keresése napjainkban sokféleképpen éled újjá, és sajnos számos esetben torz formákat is ölt. Szellemi-lelki válságba került korunk embere — főleg Európában — egyre inkább eltávolodik a vallástól, legalábbis annak intézményes formáitól; csökken azok száma, akik hitüket valamely egyházban elkötelezve élik meg. Terjednek a „barkács-vallások”, amelyekben ki-ki a saját ízlése szerint állít össze magának valamilyen egyéni hitet, vallásosságot. Reneszánszukat élik továbbá a különböző álvallások, amelyek az emberekben kiirthatatlanul jelenlévő vágyat Istenre valamilyen evilági „transzcendens”, vagy inkább transzélménnyel próbálják kielégíteni. Se szeri, se száma az ilyen praktikáknak, amelyek valamilyen önkívületi állapotba emelik be azokat, akik erre vállalkoznak, és ezek próbálják „komfortosabbá” tenni Istent elutasító életüket.

E negatív és az immanencia zsákutcájába futó jelenségek mellett fontos pozitív fejlődés viszont, hogy a katolikus teológián belül is elindult a többi nagy világvallásban föllelhető misztikus tapasztalatok tanulmányozása. Az egyház többfelé termékeny teológiai párbeszédet kezdett például a muszlim szufi misztikával, a zsidó kabbalával, a (zen)buddhista misztikával. Hogy ezek a találkozások létrejöhetnek, abban nagy szerepe van a II. Vatikáni zsinatnak, amely egyértelművé tette, hogy a többi vallások is az őszinte istenkeresés útján járnak. „A katolikus egyház semmit sem vet el abból, ami ezekben a vallásokban igaz és szent. (...) Sokban különböznek ugyan mindattól, amit ő igaznak tart és amit tanít, mégis nem egyszer megcsillan bennük egy sugara annak az igazságnak, amely megvilágosít minden embert” (*Nostra aetate* 2).

Magán a kereszténységen belül talán a legjelentősebb, ígéretes újdonság, amely korunk keresztény lelkiségét meghatározza, az irgalmasság (újra)fölfedezése, mégpedig két irányban is. Említés történt arról a sajátos paradoxonról, hogy az életszentség hírében járó emberek érzik át leginkább saját bűnösségüket. Ennek a jelenségnek azonban nemcsak az az oka, hogy Isten szentségének ragyogásában egyre jobban meglátják és fájlalják saját legkisebb botlásukat is, hanem még inkább az, hogy egyre jobban látják, mekkora távolság választja el a véges embert a végtelen Istentől. Akkora ez a távolság, hogy azt saját erőfeszítésével soha senki sem tudja legyőzni: egyedül Isten kegyelmében bízhat, aki azért teremtett meg bennünket, hogy kegyelmével fölemeljen saját szentháromságos isteni szeretetközösségébe.

Isten irgalmasságának egyre mélyebb átérzése határozza meg talán leginkább az utóbbi évtizedek lelkiségét. A képet, ahogy Szent Fausztina látta az irgalmas Jézust, rengetegen ismerik, s azt is tudják, hogy II. János Pál pápa hogyan fogadta meg Jézusnak általa tolmácsoltt szavait. „Azt akarom, hogy a bűnösök félelem nélkül jöjjenek Hozzám. A legnagyobb bűnösöknek különös joguk van Irgalmasságomra. Ha bűneik még oly elvetendőek volnának is, megörvendeztetnek akkor, ha Irgal-

masságomnál keresnek menedéket. Elhalmozom őket szeretetemmel várakozásukon felül. Nem tudom megbüntetni azt, aki Irgalmasságomban bíz! Ferenc pápa pedig a 2016. évet az Irgalmasság évévé nyilvánította: „Jézus Krisztus az Atya irgalmasságának az arca. (...) Állandóan szemlélnünk kell az irgalmasság misztériumát. Ez számunkra az öröm, a derűs nyugalom és a béke forrása. Üdvösségünk feltétele. Irgalmasság: a szó, amely kinyilatkoztatja a Szentháromság misztériumát. Irgalmasság: a végső és legnagyobb tett, amellyel Isten elénk siet.” Egyedül az irgalmas Istenre való teljes ráhagyatkozás teszi lehetővé azt az „ősbizalmat”, amelyben a hívő ember — „mint elválasztott kisdéd anyja kebelén” — egészen rábízta magát Isten oltalmazó gondviselésére, akármi történjék is vele földi életében. Ez a motívum vissza-visszatér a — misztikus és a nem-misztikus — szentek életében.

Az irgalmasságnak van azonban egy másik dimenziója is. Nemcsak mi bízunk rá magunkat Isten irgalmasságára, hanem arra is felhívást kapunk, hogy mi ugyanígy legyünk irgalmasak embertársainkhoz. Nemcsak látomásokban, elragadtatásokban lehet találkozni Istennel, hanem az emberekben is, ahogy a szeretet kettős parancsa erre mindnyájunkat kötelez. Ennek a fajta irgalmasságnak emblematikus alakja korunkban Teréz Anya, aki két lábbal a földön járó, páratlan szervezőképességű, a fél világot megmozgató ember volt, de Krisztust nem látomásokban kereste, hanem a „szegények legszegényebjeiben”. Amikor Kalkutta utcáin fölszedte a magatehetetlen, férgekkel borított, haldokló nyomorultakat, Jézust látta bennük — minden eksztatikus kísérelés nélkül. Egyetlen, jellemző epizód az írásaiból:

„[Nővéreinknek] a haldoklók házába kellett menniük. Mielőtt elindultak, (...) azt mondtam nekik: »Láttátok, a szentmisén milyen gyengéden, milyen szeretettel érintette meg az atya Krisztus Testét. Ti is gondoljatok arra, hogy ez ugyanaz a test, amit a szegényekben érinteni fogtok. Adjátok ugyanazt a szeretetet és gyengédséget.« A nővérek elmentek. Három óra múlva visszajöttek, és egyikük hozzám jött a szobámba, és azt mondta: »Anya, három órán át érintettem Krisztus testét«. Arca örömtől ragyogott. Azt mondtam: »Mit csináltál, nővér?« »Alighogy megérkeztem, hoztak egy embert, aki tele volt férgekkel. A csatornából szedték fel. És három órán keresztül érintettem Krisztus testét. Tudtam, hogy Ő az.« Ez a fiatal nővér megértette, hogy Jézus nem csak be minket. Jézus mondta: »Beteg voltam, és gondoztatok.«⁵

Teréz Anya nem rendkívüli látomásokban, hanem a nyomorultakban „látta” Jézust. Az életét meghatározó „vonat-élmény” után évtizedekben keresztül mély lelki sötétségben élt. Így hozta létre csodálatos művét, a Szeretet Misszionáriusainak szerzetével, szenvedve attól, hogy folyton úgy érezte, imája nem talál meghallgatást.

Ennek a konkrét tettekben megnyilvánuló irgalmas szeretetnek prófétája napjainkban Ferenc pápa, aki minden adandó alkalommal a nyomorultakra, az ínséget szenvedőkre, a menekültekre, az élet peremére sodródott emberekre hívja fel a figyelmet, s látványos gesztusokkal maga is példát ad erre a hétköznapi — misztikus — irgalmasságra. Hogy felhívása még keresztény körökben sem talál mindenütt megértésre,

⁵Teréz Anya:
*Ahol szeretet van,
ott az Isten.*
(Ford. Lukács József.)
Vigilia, Budapest,
2015, 125.

követésre, mutatja, hogy mennyire szükségünk lenne a misztikus élet gyakorlati megvalósítására.

Befejezésül még egy jelenségre érdemes felhívni a figyelmet. A rejtett, transzcendens Isten az Ószövetségben is csak képekben, szimbólumokban jelent meg, égő csipkebokorban, a lány szellő suttogásában, vagy éppen félelmes látomásokban. Hangja szól csupán. Amikor pedig Jézus Krisztusban emberré lesz, benne az emberlét rejtettségében van jelen. Kevés olyan misztikust ismerünk, aki látomásait maga által festett-rajzolt képekben is meg tudta jeleníteni, mint Bingeni Szent Hildegárd, vagy éppen Szent Fausztina. (Az általa festett kép aligha mondható művészinek, szemben Hildegárd képeivel, mégis sokak számára áhítatot kelt.) Amikor a misztikusok látomásukat megpróbálják leírni, alig találunk szavakat, amelyek legalább megközelítően visszaadnák azt az élményt, amely egész lényüket áthatja. Szavakon túli megtapasztalás ez. A szavak itt elakadnak, majd elnémulnak, a csöndjük szól csupán mindennél beszédesebben.

Az elmondottakat talán jól illusztrálja két vallomás. Az egyik csaknem kétezer éves, sugalmazott írás, a másik korunkban keletkezett. A közbeeső századokban számtalan misztikus imádsága szállt az Atyához, Krisztus által a Szentlélekben. A két ima szerzője: Szent Pál (Ef 3,14–18) és Dag Hammarskjöld svéd diplomata, az ENSZ második főtitkára, aki fohászait titkos naplójában jegyezte föl, amelyet csak halála (1961) után találtak meg.⁶

Meghajtom térdemet az Atya előtt, akitől minden nemzetség nevét nyerte a mennyben és a földön: Adja meg nektek dicsőségének gazdagsága szerint, hogy megerősödjete belső emberré az ő Lelke által, hogy Krisztus a hit által a szívetekben lakjék, s a szeretetben meggyökerezve és megalapozva fel tudjátok fogni az összes szenttel együtt, hogy mi a szélesség és a hosszúság, a magasság és a mélység, és megismerhessétek Krisztusnak minden ismeretet meghaladó szeretetét is, s beteljete Isten egész teljességével.

*Adj nekünk
tiszta szívet,
hogy láthassunk téged,
alázatos szívet,
hogy hallhassunk téged,
szerető szívet,
hogy szolgálhassunk téged,
hívó szívet,
hogy elmerülhessünk benned.
Nem ismerlek téged,
de a tiéd vagyok.
Nem birtokollak téged,
De Te nekem adtad magad
Te...*

⁶Vö. Dag Hammarskjöld:
Útjelek. (Ford. és bev.
Lukács László.) Vigilia,
1979. január, 35–41.

